

Konkurzní řízení s mezinárodním prvkem

Zdeněk Nový
Katedra
mezinárodního a evropského práva
PrF MU

Pojem a význam konkurzu I.

- Konkurz z lat. concursus – shromáždění, shluk, sběhnutí
- synonymicky bankrot (z it. banca -rotta – zlámaná lavice) nebo krída (z lat. creditor – věřitel)

Pojem a význam konkurzu II.

- Počátky již v římském právu (univerzální exekuce)
- Rozvoj v centrech obchodu pozdního středověku a rané renesance (Benátky, Florencie, Janov aj.)

Pojem a význam konkurzu

- V českých zemích poprvé v Obnoveném zřízení zemském (1627)
- Josefinský konkursní řád (1781)
- Rakouský konkursní řád (1869)
- Po vzniku ČSR – z. č. 64/1931 Sb., konkursní, vyrovnávací a odpůrčí řád.
- V období 1948- 1991 konkurz v „klasické“ podobě neexistoval
- z. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
- z. č. 182/2006, o úpadku a způsobech jeho řešení (s účinností od 1. 7. 2007)

Pojem a význam konkurzu III.

- Vztah k občanskému právu procesnímu:
druh civilního procesu
vztah k exekuci: exekuce - jeden věřitel vs. konkurz více věřitelů
- Vztah k obchodnímu právu: určitá podobnost likvidaci podle ObZ
- Vztah k občanskému právu hmotnému: problematika věcných práv, zajištění závazků, odporovatelnosti
- Účel konkurzu: „Zjištění a uspokojení majetkových nároků více věřitelů proti jedinému dlužníkovi ve specificky upraveném soudním řízení.“(Eliáš 2004: 190)

Pojem a význam konkurzu IV.

- Konkurz je jedním ze způsobů řešení úpadku
- Úpadek dle z. o konkurzu a vyrovnání a české doktríny – 2 formy:
 - platební neschopnost
 - předlužení

Pojem a význam konkurzu V.

- Subjekty konkurzu:
- Věřitelé
- Dlužník
- Správce konkurzní podstaty
- Nad průběhem konkurzu dohlíží soud

Průběh konkurzu (zjednodušeně)

- Návrh – dlužník (povinnost) a věřitel (právo)
- Prohlášení konkurzu
- Zjišťování konkurzní podstaty a nároky věřitelů
- Konečná zpráva – po zpeněžení podstaty
- Rozvrhové usnesení – musí být uspokojeny všechny pohledávky, které se uspokojují v průběhu řízení.
- Zrušení konkurzu

Účinky konkurzu

- z hlediska dlužníka: ztrácí právo disponovat majetkem v konkurzní podstatě
- Dispozice s majetkem v konkurzní podstatě přechází na správce
- z hlediska věřitele ztrácí možnost individuálního postupu při uplatňování svých pohledávek (je tudíž dosti pravděpodobné, že jeho pohledávka nebude uspokojena zcela)
- zánik některých hmotněprávních vztahů (plná moc, prokura, návrhy smluv, SJM)

Konkurs s mezinárodním prvkem – Principy I.

- Prameny:
- Nařízení Rady (ES) č.1346/2000, o insolvenčním řízení, OJ C L 160, ss. 1-18.
- Modelový zákon UNCITRAL pro přeshraniční insolvenční (1997)
- Evropská úmluva o mezinárodních aspektech insolvence (1990)
- Principy Amerického právního institutu pro transnacionální případy insolvence mezi členskými státy NAFTA (2002)

Konkurz s mezinárodním prvkem – Principy II.

- Mezinárodní (komunitární prvek)
- Princip kontrolované univerzality (Kapitán 2005: 370): jedno insolvenční řízení zahrnující majetek dlužníka na celém světě; vedle něj pak existují tzv. vedlejší řízení, která mají účinky omezené na území jednoho státu a k ochraně místních věřitelů, např. zaměstnanců provozovny.
- Účel insolvenčního řízení s mezinárodním prvkem: „Zajištění situace, aby neexistoval v mezinárodním měřítku majetek dlužníka, který by zůstal nedotčen jeho insolvencí.“ (Kapitán 2005: 370)

Nařízení o insolvenční- právní základ

- Článek 65 SES
- Čl. 68 SES
- Judikatura ESD (např. Eurofood, Parmalat)

Vlastnosti Nařízení o insolvenční

- Aplikační přednost před zákonem členského státu EU v mezích působnosti Nařízení
- Nařízení působí *inter partes*, tj. pouze v případě konkurzu s komunitárním prvkem
- Vztah k mezinárodním smlouvám: Nařízení nahrazuje od data jeho účinnosti 11 dvoustranných či vícestranných mezinárodních smluv (čl. 44)

Účel Nařízení

- Obecný cíl: Koordinace opatření ohledně majetku dlužníka na celém území EU za účelem fungování jednotného vnitřního trhu a zabránění jevu *forum shopping*
- Určit pravomoc soudů prohlašujících insolvenční řízení
- Vytvořit jednotné kolizní normy pro insolvenční řízení
- Zajistit uznání a výkon rozhodnutí o insolvenční řízení
- Zajistit možnost prohlášení sekundárních insolvenčních řízení
- Zajistit vzájemnou spolupráci a komunikaci mezi jednotlivými správci podstat
- Zajistit informovanost věřitelů a možnost, aby se domohly svých nároků

Nařízení o insolvenční – oblast působnosti

● Pozitivní výčet:

- kolektivní úpadková řízení

● Negativní výčet:

- nevztahuje se na Dánsko
- nevztahuje se úpadková řízení pojišťoven, úvěrových institucí, investičních společností

Definice pojmů užívaných v Nařízení (Čl. 2)

- Úpadkové řízení = kolektivní řízení uvedená v příloze A Nařízení
- Správce podstaty = subjekty vyjmenované v příloze C Nařízení
- Likvidační řízení = úpadková řízení vyjmenovaná v příloze B Nařízení („Likvidace“ není likvidací ve smyslu § 71 ObZ)
- Provozovna = provozní místo, kde dlužník vykonává nikoliv přechodnou hospodářskou činnost za pomoci lidských a materiálních zdrojů

Právní normy obsažené v Nařízení

● Kolizní:

- právo rozhodné pro konkurz, právo rozhodné pro věcná práva třetích osob, započtení pohledávek, smluv týkajících se nemovitostí, platební systémy, pracovní smlouvy aj.

● Procesní:

- určení pravomoci, uznávání úpadkového řízení

Určení mezinárodní pravomoci I.

- Mezinárodní pravomoc – oprávnění soudu projednat a rozhodnout věc s mezinárodním prvkem
- Kritérium: Centrum hlavních zájmů dlužníka (dále jen „COMI“)
- Toto centrum musí být centrem ekonomických činností a musí být zjistitelné třetími osobami (zejm. věřiteli)
- Extenzivní interpretace COMI
- Problematika holdingů – kde je COMI?

Určení mezinárodní pravomoci II.

- Kde se nachází COMI?
- rozlišujeme situaci: PO a FO
- PO: Vyvratitelná domněnka - Sídlo PO
- FO: Nařízení výslovně nestanoví, ale lze dovodit:
 - u FO podnikatelů – místo, kde provozují podnikatelskou činnost
 - U FO nepodnikatelů – místo, kde se obvykle zdržují

Hlavní a vedlejší insolvenční řízení

- Hlavní a vedlejší insolvenční řízení:
 - hlavní podle čl. 3 odst. 1, vedlejší následují po zahájení hlavního řízení, anebo mu předcházejí
 - vedlejší – vždy „likvidační řízení“ ve smyslu přílohy „B“ Nařízení
 - vedlejší řízení je vázáno na existenci provozovny na území daného členského státu a je omezeno pouze na majetek na území tohoto členského státu
- Územní úpadková řízení – ta vedlejší řízení, která předcházejí hlavnímu úpadkovému řízení

Vedlejší insolvenční řízení I.

- Zahájení řízení uvedeného v čl. 3 odst. 1 soudem členského státu, pokud je toto řízení uznáno v jiném členském státě (hlavní řízení), umožňuje v tomto jiném členském státě, jehož soud je příslušný, zahájit vedlejší úpadkové řízení

Vedlejší insolvenční řízení II.

- Musí se jednat o řízení uvedená v příloze B (v případě ČR – konkurz a vyrovnání)
- Účinky se omezují na majetek dlužníka nacházející se na území tohoto jiného členského státu.

Právo rozhodné – insolvenční statut I.

- Insolvenční statut - *lex fori concursus* – insolvenční řízení a jeho účinky se řídí právem členského státu, na jehož území bylo řízení zahájeno (čl. 4 odst. 1)
- Insolvenční statut též určuje podmínky pro zahájení insolvenčního řízení, jeho průběh a skončení

Právo rozhodné – insolvenční statut II.

- Insolvenční statut určuje zejména:
 - oprávnění dlužníka a správce podstaty
 - podmínky, za nichž může dojít k započtení pohledávek
 - pravidla pro přihlašování, prověřování a přiznávání pohledávek
 - pravidla pro rozvrh výtěžku konkurzu
 - pravidla týkající se neplatnosti, odporovatelnosti a neúčinnosti právních úkonů poškozujících všechny věřitele (výjimka čl. 13)
 - Kdo má nést náklady insolvenčního řízení

Právo rozhodné – speciální ustanovení I.

- Speciální ustanovení (čl. 5-12) – výjimky z insolvenčního statutu:
- Jev prolamování insolvenčního statutu ve prospěch speciálních statutů:
 - věcná práva třetích osob (čl. 5) – *lex situs*
 - Započtení pohledávek (čl. 6) – *lex causae* pohledávky dlužníka
 - Výhrada vlastnictví (čl.7) – *lex situs*

Právo rozhodné – speciální ustanovení II.

- Smlouvy týkající se nemovitostí – *lex rei sitae* (Čl. 8)
- Platební systémy a finanční *trhy-lex mercatus* (Čl. 9)
- Pracovní smlouvy (čl.10) - *lex contractus laboris*
- Účinky insolvenčního řízení na práva dlužníka k nemovitosti, plavidla nebo letadla se řídí dle *legis libri*

Postavení správce podstaty I.

- Veškeré pravomoci, které jsou svěřeny správci podstaty dle *legis fori concursus* (ČR - § 8 *et seq.* ZKV, § 21-45 insolvenčního zákona)
- Přemístění majetku dlužníka z území členského státu, ve kterém se nachází (výjimky - ochrana věcných práv věřitelů, výhrada vlastnictví)

Postavení správce podstaty II.

- Správce podstaty v územním úpadkovém řízení dle čl. 3 odst. 2 může v jiném členském státě žádat, aby byl po zahájení insolvenčního řízení majetek přemístěn z území členského státu, který řízení zahájil, na území jiného státu
- Může v zájmu věřitelů podávat žaloby na neplatnost právního úkonu

Postavení správce podstaty III.

- Při výkonu svých pravomocí musí správce podstaty jednat v souladu s právem členského státu, na jehož území zamýšlí jednat, zejména pokud jde o zpeněžení podstaty
- Správce se prokazuje ověřenou kopií originálu rozhodnutí o jeho jmenování nebo jiným osvědčením vydaným příslušným soudem

Postavení správce podstaty IV.

- Správce může žádat, aby podstatný obsah rozhodnutí o zahájení úpadkového řízení a případně i rozhodnutí o jeho jmenování bylo zveřejněno v kterémkoli jiném členském státě podle pravidel pro zveřejnění stanovených v tomto státě (ČR – vyvěšení na úřední desce soudu)
- Správce může žádat, aby rozhodnutí o zahájení hlavního insolvenčního řízení bylo zapsáno do obchodního rejstříku, katastru nemovitostí a dalších veřejných rejstříků

Uznání a výkon insolvenčního rozhodnutí

- Není nutné *exequatur* (čl. 17) – rozdíl oproti Bruselu I
- Shodně s Bruselem I zákaz přezkoumávat rozhodnutí *au fond*

Předpoklady pro uznání zahraničního soudního rozhodnutí

- Existence soudního rozhodnutí
- Jde o „uznatelné“ insolvenční řízení ve smyslu příloh A a B Nařízení (ČR- konkurz, vyrovnání, nucené vyrovnání)
- Účinnost rozhodnutí o zahájení řízení (ČR – vyvěšení usnesení o zahájení konkurzního řízení na úřední desce soudu)

Odmítnutí uznání rozhodnutí o zahájení insolvenčního řízení

- *Ordre public* (čl. 26) – v ČR např. právo na spravedlivý proces dle čl. 36 LZPS
- Členské státy EU nemusí uznat rozhodnutí, pokud by to vedlo k omezení osobní svobody nebo listovního tajemství (čl. 25 odst. 3)

Nový insolvenční zákon a Nařízení

- Implementaci Nařízení provádí §§ 426-430 zákona pod marginální rubrikou „Vztah ke státům EU“
- Jde o promítnutí principů Nařízení do vnitrostátního právního řádu
- Obsahuje vnitrostátní definici „evropského mezinárodního prvku“ (§ 426 odst. 2)

Děkuji.

Zdeněk Nový
Katedra
mezinárodního a evropského práva
PrF MU